

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Žolių vardai

Nieko nestebina, tačiau ir nepiktina metų laikų kaita. Ji tokia įprasta mums, kad besibaisėdami nemoderniškais ar atgyvenusiais dalykais (kuo žmogus jaunesnis, tuo labiau baisesi), nė nepagalvojame, kad galėtume piktintis vis ateinančiu pavasariu, rudeniu, žiema... O juk galėtume – tai juk tokia rutina, taip neišradinga. Kas metai vis tas pat. Birželio žydėjimas, liepos medunešis, gili, metalo atspalviu prasimušanti rugpjūčio žaluma, o virš jos – virpančios auksinės sferos, lyg sietas košiančios žmonių sielas, keliaujančias į žvaigždynus... Nesipiktiname šia rutina, nes jaučiame, kad ir ji, nors ir be galo sena, archajiška, visgi yra mirtinga, neamžina, todėl tokia graži. Ir aiškiai žinome, kad birželio žolė skiriasi nuo rugpjūčio žolės, o saldus pavasarinis liepos lapas – nuo karstelėjusio rudeninio. O ryškios rugpjūčio žvaigždės atsispindi ežerų dugne, lyg dangus būtų nusileidęs ant žemės.

Šiame kelionių ir keliavimo amžiuje, kai keliaujama dėl įvairių priežasčių (ne išimtis ir nuobodulys ar smalsumas), ši subtilų skirtumą – kuo skiriasi birželio ir rugpjūčio žolė – pajusti galbūt ir sunkiau. Galbūt tai ir juokinga. Dažnas paklaus: kam to reikia? Ir atsakyti beveik neįmanoma. Nes atsakymas ne iš žodžių, o iš tos pačios paslaptingos pajautos. Kai ir savo oda, ir lytėjimu, ir uosle, ir visais kitais pojūčiais gali patvirtinti – taip, skirtumas yra. Aitresnė ar švelnesnė ta žolė, pjaunanti pirštą savo žaliu ašmenimi ar tik švelniai slystelinti, dar tik brandinanti savo sėklas kietose medėjančių žiedynų dėžutėse ir panaši į uždara kambarį, ar jau paleidusi jas pavėjui kartu su atvertų langinių garsu...

O kokios gražios dilgėlės giliame slėnyje, dvelkiančios aitriu baltų žiedų kvapu, dulkiančiu lyg smulkutė salietra, ir šventagaršvės, kurių smulkūs balti žiedeliai lyg trapūs skėčiai, ir šunažolių ašmenys, kylantys iš gelmės lyg kalavijai, ir mažutės mėlynos gėlytės, kurių vardo nežinau, tik skinti jų nereikia, sakyčiau, netgi nevalia, nes jos – neapsakomo trapumo: nenuneši iki namų, tuoj pat nubyrės žiedlapiai, suvys lapeliai, išsisklaidys efemeriškas grožis...

Ir ugniažolės, kurių ryškiai geltonus žiedus matai iš tolo, o nuskynus pasipila oranžinis žolės kraujas – tokio neturi kitos žolės, jis toks ryškus todėl, kad nuodingas, bet ir tas nuodas nebaisus, nes jis gydo, tik reikia žinoti, kada ir kiek jo tau reikia.

Takažolė, kiaulpienė, šalpusnis, puplaiškis, dilgėlė, garšva, ugniažolė... Ar būtų naivu manyti, kad jeigu žinai žolės vardą, tai pašaukęs ją tuo vardu, gali tikėtis atsako?... Kai buvau maža, taip maniau. Kad žolės atsiliepia, šaukiamos vardu. Ir kad reikia žinoti tikruosius jų vardus, nes jos nenori, kad bet kas su jomis kalbėtusi. Todėl turi daug kitokių – netikrų, neteisingų vardų, – ir į juos neatsiliepia...

Pierre'as Teilhardas de Chardinas teigė, kad augalo pasaulis mums tolimas ir nesuprantamas kaip kita visata, jame ne tik sąmonė kitokia, bet ir laikas, ir tai, ką vadiname amžinybe. Todėl kiekvieną kartą, kai brendu per šventagaršvių jūrą, jauniems avietynojams kabinantis į skvernus, kai po kojomis trakšteli sraigės kriauklelė, o virš galvos kaip sunki žalia arka tamsuoja klevų ir drebulių laja, trumpam sustingstu, nuverta minties, kad esu kitoje visatoje.

Visatoje, pilnoje paslaptingų pasaulių, planetų ir šviesulių, vartų, mums uždarytų, laiko, kurio nepažįstame. Ir nedrįstu, nedrįstu šaukti žolių vardais – o jeigu atbėgs, o jeigu atsilieps, o jeigu aš jas prisišauksiu...

Renata Šerelytė

Paprastoji garšva

efoto.lt nuotr.

Numirę švyti žolės...
Vaikystės ažuolas, – prašau
aš balso, – somnambulas, svirplio
dainoj alsuojanti dvasia... Ir vakaras,
dar palytėki mano veidą valanda vėsia...
Pavasari regėjau aš
žibuoklę, dievo lapą
ji skleidė, skrajojo
pempė upių tamsumoj,
ugnies žiedais
ji buvo vainikuota,
o upės: kojos jūsų
visos sąnariais gėlėtais,
lygumomis jūs srūvat,
guosdamos vėjoklį... Naktie,
Šešėlį duok man savo,
smilgą godžių smėly,
jos balsą: ugnies paūksmė čia,
ji rudenio vėlė... Ak, jau
baltieji smėliai
ties dangaus papėde,
kur mano siela – žemės dilgėlė...

Sigitas Geda.
Delčia rudenė deivė. Ištrauka

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Žolių vardai • **2-as psl. Stanislovas Abromavičius.** Kaunas, Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (8) • **3-as psl. Gintaras Patackas.** Eilėraščiai • **4-as psl. Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.** Sekminių Bobriškėse reminescencijos • **5-as psl. Gustė Bačiulytė.** Trumpiausią naktį/ **Kazys Bradūnas.** Joninių naktis/ **Judita Vaičiūnaitė.** Joninės • **6-as psl. Renata Šerelytė.** Naujos knygos/ **Mikalojus Viliutis.** Sriuba • **7-as psl. Emanuelis Katilius.** Kolorado vabalas. Apsakymas (2) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Poetui Antanui Kalanavičiui – 70 • Knyga-projektas: L. S. Černiauskaitė ir R. Šerelytė

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Kauno Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (8)

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

Tęsinys.

Pradžia 2015 m. birželio 13 d. „Kultūroje“

1941 metų birželio 14-osios trėmimai palietė Tonkūnų šeimą, kai į Sibirą buvo išvežta Janina Tonkūnienė su vaikais. Nepasisėkė ir Milvydams: į Sibirą buvo išvežta Janinos sesuo su vyru ir mažais vaikais.

Juozo Tonkūno vargai prasidėjo, kai 1941 06 09 Kėdainių KGB vyr. lt. Kuznecovas pasirašė nutarimą jį areštuoti. Apkaltino, kad buvo A. Smetonos režimo vyriausybės narys – švietimo ministras. Tai patvirtino vietinis liudininkas LKP narys Minkevičius ir jo žmona: „Juozas Tonkūnas Dotnuvoje apsigyveno 1929 metais, 1936 metais paskirtas švietimo ministru“. Suimtas traukinyje ir atskirtas nuo šeimos, jis 1941 07 08 pateko į Kraslagą. Po pusmečio Kraslago operatyvinis įgaliotinis, KGB j. lt. Anciperov pateikė kaltinimus:

– būdamas fašistinėje vyriausybėje, teikė pagalbą buržuazinėms vyriausybėms;

– dalyvavo kalinių pasitarimuose, kurių tikslas buvo paruošti lietuvių aktyviems veiksams, jei vokiečiai laimėtų karą.” (LYA. F. K.-1. Ap. 48. T. 4. Bb. 42880/3).

1942 metų balandžio 13 dienos kaltinamajame akte J. Tonkūnui siūloma skirti mirties bausmę. Iki 1944 metų gegužės mėnesio jis buvo laikomas įvairiuose Sibiro lageriuose, o 1953 metais nusiųstas į tremtį Altajuje. Štai kaip pažintį su Juozu Tonkūnu lageryje aprašė Petras Girdzijauskas:

„...Medinių tvorų traškesiu plyšojo 1951 metų sausio šaltis. Naktys giedros, dangus tamsesnis negu tėvynės, gilesnis, žvaigždės ryškesnės. Aš – devyniolikmetis katorgininkas, dvejus metus išlaikytas auklėjimo kameroje, čia laisvai galiu vaikščioti tarp barakų, kvėpuoti grynu oru. Pamatau grupelę žmonių, besikalbančių lietuviškai ir besidairančių į žvaigždėtą dangų. Prisiartinęs girdžiu vieną jų aiškinantį, kaip nustatyti laiką iš žvaigždžių padėties. Reikia mokėti, nes laikrodžių neturime (jei kas ir turėjo, tai jie atsidūrė čekistų kišenėse).

– Štai Grigo ratai, ten – Mergelė, – aiškina ramus vyriškas balsas.

Valandos nenugirdau. Šaltis neleido ilgai gėrėtis žvaigždėmis. Bridome į barakus. Pasiklausęs senbuvio V. Ašmensko, sužinojau, kad astronomines žinias aiškino buvęs Žemės ūkio akademijos rektorius ir švietimo ministras prof. J. Tonkūnas. Visi sakė, kad profesorius mėgsta jaunimą, dažnai su juo pasikalba.

Lagerio centre buvo „KVČ“ (*kulturno prosvelitelnaja čast*). Mes joje gavome numerius, tapome bevardėmis būtybėmis. Visi drabužiai (išskyrus apatinius) buvo sunumeruoti. Patalpoje dirbo dviese. Pirmasis ant ištiestų drabužių dėliojo trafaretus, antrasis – chlorkalkių skiediniu baltino numerius ant murzinai juosvos spalvos striukių, kelnių, kepurų, šimtasiūlių. Vietoj pavardės – tik pirmoji jos raidė ir po brūkšnelio trys skaičiai. Taip tapau kaliniu D-341. Kaip visada man nesisėkė – net pavardės pirmosios raidės pritrūko. J. Tonkūnas irgi nebuvo teistas. Ir jis gavo numerį. Neliko nei profesoriaus, nei ministro. Bet net gavęs numerį, jis neprarado nei dvasingumo, nei orumo.”

Į Lietuvą Juozas Tonkūnas sugrįžo tik 1955 metais. Buvusiems bendradarbiams padedant, vėl buvo priimtas į žemės ūkio mokslininkų bendruomenę. Daug metų paskyrė moksliniams bandymams, organizavo juos. Jau 1957 metais, pataisęs ir papildęs savo prieškariu išleistą knygą „Žemės dirbimas“, išspausdino, pavadinęs ją „Lauko bandymų metodas“. Dirbo kartu su prof. L. Kadžiuliu, A. Stancevičiumi, P. Vasinausku... Mirė 1968 metų gegužės 6 dieną, palaidotas Gėlainių kapinaitėse, Kėdainių rajone.

Nuosavybė Vaižganto gatvėje buvo nacionalizuota. Spalio mėnesį Juozui Tonkūnui pavyko įsidarbinti Lietuvos valstybinės selekcijos stoties agrotechnikos skyriaus vedėju. 1956 metais tapo Lietuvos žemdirbystės instituto Pievų ir ganyklų skyriaus vedėju. Tuo metu akademijos rektoriumi dirbo Jonas Bulavas, kuris šiam žmogui jautė didelę pagarbą. Išleido su Leonu Kadžiuliu vadovėlį „Pie-

vos ir ganyklos” (1966), kitas knygas. Žinoma, kaip „liaudies priešas” pripažinimo laukė ilgai. Tik 1993 metais Algirdas Motuzas parengė ir išleido monografiją „Profesorius Juozas Tonkūnas”. 1998 m. jo vardu pavadinta viena Kauno gatvė, o 1999 10 15, minint 75-ąsias LŽŪA metines, studentų miestyje Noreikiškėse esančioje Rektorių alėjoje buvo atidengtas paminklinis biustas: „Profesorius Juozas Tonkūnas” (skulptorius Marijus Petrauskas). Dotnuvoje, Akademijos parke profesorius Petro Vasinausko iniciatyva (autoriai skulptorius Vladas Vildžiūnas ir architektas Rimantas Dičius) iš bronzos ir akmens (aukštis – 3,96 m), pastatytas paminklas J. Tonkūnui. Bronziniame plokštėje išraižytas jo bareljefas: „Profesorius Juozas Tonkūnas / 1894–1968 / Žemės ūkio akademijos rektorius / Švietimo ministras / 1941–1955 / kalins ir tremtinys”.

1941 metų birželio 14 dieną ir prof. Juozo Tonkūno šeima ištremta į Altajų. Ten išbuvo 14 metų. Jų dukra Vida Tonkūnaitė-Ramanauskienė, šiuo metu gyvenanti Vilniuje, apie savo, brolio Rimo ir motinos tremtį į Sibirą bei gyvenimą ten sunkiomis sąlygomis yra parašiusi atsiminimus. Tai – autentiškas pasakojimas, tad pateiksime šį liudijimą. Šiandien Vida Ramanauskienė kupina žvalumo, energijos ir ketinimų kuo prasmingiau įamžinti tėvelio, buvusio nepriklausomos Lietuvos ministro, Dotnuvos akademijos rektoriaus ir Sibiro lagerių kalinio, atminimą...

Vida Tonkūnaitė-Ramanauskienė:
Atsiminimai apie Sibirą

Birželio 14 dieną, kai mūsų šeima į Sibirą ištremė iš Dotnuvos-Akademijos, kur mes gyvenome, man buvo penkeri, o broliui Rimui – septyneri metai. Tai vyko naktį. Tikriausiai tėvai mūsų nežadino iki paskutinės akimirkos, kai po kratos, jau su supakuota manta reikėjo lipti į sunkvežimį, kuriuo turėjo nuvežti į Kėdainių geležinkelio stotį. Sunkvežimyje buvo ir daugiau tremiamų šeimų iš Dotnuvos. Visi tyliai sėdėjome nežinioje, ištikti šoko. Tik po daugelio metų iš tėvelio pasakojimų sužinojau apie jo patirtą skausmą, kai važiuojant sunkvežimiu, toje mirtinoje tyloje, aš staiga išsigandusiu balsu paklausiau: „O mano lėlė?!” Jam suspaudė širdį, kad toks mažas vaikas pajuto, jog atsiskiria nuo namų ilgai ir nebeturės savo mylimos lėlės. Girdėjau apie tai pasakojant ne vieną kartą, ir kiekvieną sykį jis nubraukdavo ašarą.

Naujosios Vilnios geležinkelio stotyje vyrai buvo atskirti nuo šeimų į formuojamą vyrų ešeloną. Mes to dar nežinojome. Vėliau mama dažnai prisimindavo tą momentą, kai netikėtai liepė tėveliui išlipti iš vagono. Ir stebėjosi, kokia nuojauta pastūmėjo ją staiga čiupinti antklodę, arbatinuką ir perduoti tėveliui, jau be-

Janina Tonkūnienė su vaikais Rimantu ir Vida Sibire. Diena, kai atsiveikino su Rimu, kuriam pavyko nelegaliai parvažiuoti į Lietuvą. Altajaus kraštas, Troickas, 1946

išlipančiam iš vagono. Ir kaip šie du daiktai praverė jam ilgoje kelionėje į Sibiro taigos lagerius!..

Nuo to momento su tėveliu nesimatėme trylika metų, o į Lietuvą likimas mums lėmė sugrįžti po keturiolikos. Du metus neturėjome jokių žinių apie tėvelį, kur jis ir ar gyvas? Vėliau sužinojome, kad jis yra Rešotų Kraslage, Krasnojarsko krašte, susirašinėjimas tarp mūsų buvo apribotas dviem kartais per metus. Dar vėliau buvo leista susirašinėti dažniau, galiausiai net ir siuntinius į lagerį nusiųsti. Laiškai turėjo būti rašomi rusų kalba. Vis laukdavome atsakymo, kad sužinotume, kaip jis ten gyvena, kokia jo sveikata. Tėvelio laišakai dėl popieriaus stokos buvo rašomi ant nedidelių popieriaus atraižų, labai smulkiu šriftu, beveik be tarpų tarp eilučių. Atsimenu, kaip mama stengdavosi visokiais būdais perskaityti griežtos cenzūros užjuodintas laiškų eilutes. Matyt, tai buvo informacija apie nepriteklius, blogas gyvenimo sąlygas, darbo pobūdį ir pan. Tačiau neužjuodindavo gale laiško rašomo sakinio, kad jis gyvas, sveikas, ko ir mums linki („ja živ, zdorov, čego i vam želaju” – rusiškai). Tėvelis suvokė ir mūsų padėties sunkumą, ir tai jį labai slėgė. O mes džiaugėmės nors ir „apkarpytais” jo laiškais, nes tai liudijo, kad tėvelis gyvas. Iki šiol stebiuosi, kad labai mylėdamas mamą, ryžosi kartą laiške mamai patarti, kad ji neatstumtų sutikto gero vyro, su kuriuo būtų lengviau gyventi ir auginti vaikus. Buvo tokių, tačiau veltui jie stengėsi mamai įsiteikti. Ji buvo tvirta. Pasiryžimas viską ištverti, meilė vaikams, meilė ir pagarba tėveliui buvo aukščiau visko. Ir ačiū Mamai! Kokį šiltą šeimos palaimos jausmą mes patyrėme, kai visa šeima galiausiai susitikome ir dar trylika metų pagyvenome kartu Lietuvoje.

Tęsinys kitame numeryje

Janina Tonkūnienė su penkerių metų sūnumi Rimantu ir trejų metų dukryte Vida Kau- no ažuolyne. Kaunas, 1935

GINTARAS PATACKAS

EILĖRAŠČIAI

BALTAS GELTONAS EILĖRAŠTIS

vieną gražų sekmadienį
baltas rotušės pastatas
sutvinkčiojo
tarsi didžiulė širdis
išdavusi
nemirtingumo
paslaptį
turgaus aikštėje
kryžium gulėjo žmogelis
tąsomas bioritmų
klaikiai suspaudęs lūpas
tarsi jose būtų
susirinkusi
visa atgimimų šviesa
per jo kūną driekėsi plačios
karietų ir rogių provėžos
marmuriniai
Paukščių Tako šaligatviai
o krūtinės duobėj žydėjo
du raudoni rožių kerai
skaisčiai žalios afišos
užklįjavę cukrinių langus
skelbė pavasarį
kurio veikiami
ėjo iš proto įsimylėjęliai
ir tūkstančiai saulių liepsnojo
užmerktoį žmogelio aky
jo

ir aš noriu ramiai
sukniubti ant žemės
prieš liepsnojančią vilkdalgį
rudens rūdynuose
prieš laiko griuvenas
ramiai kaip laivas
pasinerti žaliuje
bežuvėje jūroje
prieš debesų klausyklą
kad atlikčiau vienintelę
pilką išpažintį
kuriai kaupiaus
trisdešimt metų
prieš motinos ašarą
laikomą stiklinėje
drauge su drumzlinu ir neatpažįstamu
vaivorykščių lietumi
sukniubti į savo šešėlį
kaip į Vienintelės glėbį
iš kurio nebegrįžtama
noriu tai padaryti
noriu tai padaryti
kol gramai mano mėsos
dar priešinas proto gramams

SUSTABDYTAS PASAULIS

Kas mus išskyrė šioj tamsoj keistoį,
Nakties pily, be galo apleistoį,
Kur girdisi apuoko balsas pilkas?
Ir begalinė sielų tamsuma,
Iš nebūties kreidos atgimdama,
Nėra nei taškas išeities, nei tiltas.
Du šviesuliai iš jonvabalių jūros
Į šviesą skrenda. Jūros nematyt.
Dvi iš tylos išplaukusios figūros
Pabėgti bando. Susitiks jos ryt,

Čia, prie fontano verkiančio delfino,
Kur laikas sunkią galvą pakabino.
Bet laikas – juk taip pat ne išeitis.
Tai manekenas, kurs surikti bando,
Stovėdamas prie uždažyto lango.
Jam stiklas – tai nelaisvė, pražūtis...
Ir žvilgsnių gašlumu nučiupinėtas
Jis mūsų sielas laiko kaip atletas.
Kas mums parodys atvirus vartus,
Kur išbarstytas rausvas laimės sniegas?
Dažniausiai tuo metu jau baigias jėgos,
Sukausto sąnarius tamsa ir miegas.
Delfinas verkia ištisus metus.
O danguje mėnulio gondola
Praplaukia tartum atsakas pilvotas.
Gyvenimas, mažytis ir spalvotas,
Atsiduria pačiam būties gale,
Ten, kur kvailys pasaulio paskutinis
Prispaudžia meilės rožę prie krūtinės.
Širdis Narcizo jam nepalanki,
Tačiau gėlė sužadina vaizduotę,
Ir tu galėtum viską atiduoti –
Laimingą būtį, nelaimingą protą,
Bet už vielos gyvenimo spygliuotos
Tu galios paprašyti netenki.
Delfinas plaukia per žalias marias,
Du jonvabaliai į rytojų skrenda,
Ir merdėja žmogus ant aukšto kranto,
Ir vanagas jo kūno nesuras,
Tiktai giesmė įeis į paukščio burną
Per magiško pasaulio sunkų burtą.
Klausykitės, kaip merdėja žmogus. –
Prasimuša kaip balsas iš šešėlio.
Kas ta jėga, kuri išpurto sielas
Iš kūno – ar tai žemė, ar dangus?
Konvulsijos krūtinę sustabdys,
Ir tūps ant vyzdžio mėlynas vabzdys.
Visi mes – žuvys, dar išvengę tinklo,
Bet mus plėšrus delfinas pasigaus.
Sušvyti veidas iš po metų tinklo –
Neliko nieko švento iš žmogaus,
Tik jonvabalių švytintis metalas,
Sugriuvus žemė, rausvas ryto galas.
Bet buvo naktį tiltas pastatytas,
Ir girdisi legendos tęsinys:
Į kovą stoja balso dinamitas,
Į eterį – pirmasis sakinyš...
Ir taip pasaulis tampa sustabdytas.

SKYLĖ

Visatoje – skylė, kiek akys mato,
Žvaigždė, suspindus rankoj numizmato...
Nieks mano metų jau nebeatspės.
Visam pasauliui aš duris užvėriau
Ir savo taurę mirtiną išgėriau,
Ir nebetrokštu turtų nei garbės.
Pašiurpęs televizoriaus šešėlis
Kas naktį tyliai geidžia mano sielos.
Kas man jinai? Tačiau neatiduos
Jos niekam skurdūs mano namo baldai,
Suklupę meditacijai ir maldai –
Seni šykštuoliai, geidžiantys naudos.
Žvelgiu į rausvą žvakę, tuščią taurę
Ir spjaunu mirčiai į jos akį bjauriā,
Kai ji kaip šliužas glaustos prie gerklės,
Nes gieda man už lango jaunas vėjas,
Kad ne jinai, o aš esu tvėrėjas
Žvaigždės, Visatos, išlaužtos skylės.

Poetas Gintaras Patackas

BLEFUOJANTIS IŠSISKYRIMAS

Per visą naktį skalijo šuva,
Liepsnojo žvakė už išdaužto stiklo,
Du žmonės vienas kito nesutiko,
Ir prasidėjo žemėj painiava.
Per sapno geležinkelius judą,
Du žmonės pasiklydo prie perono,
Tau auskaras vienoj ausy karojo,
O man košmaro išmintis juoda.
Per visą naktį žmonės du. sapne
Lyg du žiedai kalbėjosi be žodžių,
Nebuvo žodžių virš senų paklodžių,
Nei vieno žodžio, kurs bent tiek paguodžia,
Kiek skysčio lašas butelio dugne.
Apvaizda mums nebuvo atvira,
Kaip viską greit atleidžiantis kaimynas.
Kampe sunkus stovėjo lagaminas,
Ir slėgė sielą išvykimo švinas,
Ir dvokė oras dūmais ir siera.
Manęs tu laukei. Tai žinau tikrai,
Taip, kaip vaikai miestely laukia cirko.
Tačiau tarp mūsų nebuvo žodžio tikro...
Du žmonės kelyje nesusitiko, –
Miegojau aš, o tu jau išvykai.
Tebus lengva tau duona ir vanduo,
Miela keleive. Auskaras nukrito.
Tarytum kerštas sužibėjo rytas,
Ir tai, ką mano akys beišvydo,
Ir tai, ką virš tvoros gaidys pragydo,
Tebuvo rūkas, ritmas ir ruduo.

LIETAUS MELODIJA

Lėtas veidas ir nervas lietaus...
Liūdnas lašas už lango sustaugs
Lyg pagrobtas į škuną laukinis.
Tu sau kelią alkūnėm skinies,
Tavo vardo jau nieks neminės,
O kalbės: šis žmogus paskutinis.
Kitą myli jau tavo žmona,
Ir vaikų svetimų pamaina
Tartum paukščiai suspinga prie kojų.
Tu sapnuoji raudonus laivus,
Gelžbetoninius amžiaus laikus
Ir iliuziją laisvės sapnuoji,
Ir bastais lyg benamis šuva,
Nes po kojom visa Lietuva,
Nes žvaigždėtas dangus kelią rodo,
Piktas priešas jau guli kape,
Draugas rieda mėnulio kupė.
Tiktai vienas vienintelis žodis
Šviečia sėklos rausva išmintim,
Kai į miestą grįžti tu naktim,
Sukniumbi prie pavargusių durų.
Betgi niekas tavęs neįleis,
Betgi niekas jau tau neatleis,
Vien pavargęs nuo šimtmečių mūras...

Sekminių Bobriškėse reminescencijos

**ALDONA
ŽEMAITYTĖ-PETRAUSKIENĖ**

Pats žydėjimas. Tuomet dangus ir žemė siunčia žmonėms ypač daug šviesos. Šitas žydėjimas taip pritinka Sekminių šventėje, nes jis primena prieš du tūkstančius metų tvykstelėjusią šviesą, ugnies pavidalu nužengusią iš dangaus. Ji persmelkia suaugusiųjų pasaulį vaikystės prisiminimais, užmirštų vaizdų kaskadomis, nuvalo sielą, išdegindama ją dvasine ugnimi.

Okokie yra tie mūsų prisiminimai? Marios žmonių, besibūriuojančių šventoriuje. Daug kas, ypač moterys, grūdasi į bažnyčią, kad regėtų Mišių iškilme, girdėtų vargonų muziką, choro giedojimą, klausytųsi, kaip garsus pamokslininkas sako pamokslą. Kiti, daugiausia vyrai, ant šventoriaus, giminių būrelyje, aptarinėja savo ūkių reikalus. Vaikai šmirinėja visur, bet labiausiai jų akis vilioja ilgi kaip botagai atlaidiniai saldainiai. Jų krakmolai veliasi burnoje, bet saldus sprangumas pilnas nusakomos paslapties.

Iškinkyti arkliai kinkuoja galvomis šalia abipus aikštės sustatytų vežimų. Šventoriaus žolė nuolankiai klojasi kilimu po bažnytinės procesijos dalyvių kojomis. Baltos mergaičių pelelinos sklaistosi vėjuje, išpūstų kaproninių kaspinų kokardos lyg mažos karūnos blyksi saulės spinduliuose. Šviesa yra tokia ryški, kad verčia merktis. Tik Nukryžiuotojo paveikslas siuvinėtoje bažnytinėje vėliavoje išplėstomis Kristaus akimis stebi šį besimainantį pasaulį.

Procesijos metu bažnyčia beveik tuščia, klauptuose sėdi kokia nors senutėlė, saugodama gyvenimo keliais nuvaikščiotas, skaudančias kojas. Pasitaiko ir vienas kitas vyras, susitelkęs savyje, nurimęs trumpoje maldos valandėlėje. O aplink bažnyčią linguoja vėliavos ir karūnuoti žibintai ant ilgų tvirtų kotų. Rimti vyrų veidai įdė-

Sekminių procesija Bobriškėse

miai seka kiekvieną kunigo, einančio po baldakimu, ir gėlių barstytojų judesį. Iš smilkytuvo verčiasi pilkšvi dūmai... Nejučia klausi savęs: argi ne stebuklas, kad per pusę sovietinės priespaudos amžiaus neišnyko Sekminių tradicija, kad mes joje išsaugojom tautos šerdį, kad esam gyvi ir stiprūs, nes mus apšviečia ne tik Sekminių ugnis, bet ir iš amžių glūdumos siunčiama protėvių šviesa.

Tokios reminescencijos kilo dalyvaujant Sekminių atlaiduose Bobriškių Šv. archangelo Mykolo bažnyčioje. Bobriškės (senovėje – Bobriškis) yra ypatinga vieta, gal net stebuklinga, nes jau daugel metų per Sekmines čia suplaukia minios maldininkų, automobiliais nuklojančių ne tik šventoriaus pakraščius, bet ir aplinkines pievas. Tą

ypatingą ir stebuklingą aurą Bobriškėse (man smagu sovietmečiu iškreiptą kaimo pavadinimą – Babriškės – pavadinti senuoju, jo prigimtiniu vardu) sukūrė kunigas klebonas Pranciškus Čivilis, Dievo apdovanotas reta charizma: lyg magnetas pritraukti įvairių luomų ir profesijų žmones. Jis moka bendrauti ir su vargeta girtuokliu, ir su dideliu ponu iš ministerijos ar stambios verslo įmonės. Jo paprastumas, gerumas, dorumas, dosnumas paperka ir kaimų moterėles, ir verslininkus, amatininkus bei menininkus... Gal net patys to nenujausdami per kunigo Pranciškaus malonę šie žmonės tarnauja Dievui, darydami gerus darbus vieni kitiems.

Iš lauko akmenų sumūrytai bažnyčiai Bobriškių kapinėse jau apie

pora šimtų metų. Iš pradžių kaip kapinių koplyčia, vėliau (nuo 1838 m.) – kaip dvarininkų Rosochackių kapavietės puošmena. Kai Antrojo pasaulinio karo metais sudegė Senosios Varėnos bažnyčia, nuo 1944 m. Bobriškėse buvo laikomos Mišios, įdomu tai, kad abi bažnyčios yra tituluotos Šv. Archangelo Mykolo vardu. Bobriškių bažnyčia, kaip maldos namai, aptarnavo abiejų parapijų tikinčiųjų bendruomenes iki 1994 m., kada kun. P. Čivilio rūpesčiu buvo atstatyta (tiksliau – pastatyta) nauja S. Varėnos bažnyčia. Ją kartu su varpine suprojektavo architektas Brunonas Bakaitis (drauge su architektu G. Baravyku), šiuo metu aktyviai kuriantis projektus ir dalyvaujantis atnaujinant Bobriškių bažnyčią. Puikus statytojų tandemas – kunigo ir architekto. Bet jie neapsieina ir be Lietuvoje garsaus vitražų meistro Vytauto Švarlio. Jiems talkina, puošdamas S. Varėnos bažnyčios vidų ir aplinką, skulptorius Mantas Paulauskas.

Tokia tatau yra istorija, pradedant kalbėti apie šiemetinę Sekminių šventę Bobriškėse. Sena tradicija, kad Šv. Dvasios atsiuntimo šventė yra drauge ir didieji atlaidai Bobriškių parapijiečiams, kuriais netikėtai tampa ir vilniečiai, kaip jau ne vienerius metus per Sumą giedantis, o po Mišių šalia altoriaus koncertuojantis garsusis tenoras Virgilijus Noreika, jau minėti menininkai Brunonas Bakaitis ir Vytautas Švarlys... Šiemet šventę papildė ir dar viena proga: vietoj seno medinio, sunykusio zakristijos priestatėlio tiesiog žaibiškai iškilo iš lauko akmenų suręsta zakristija. Nemačiuosiems senosios, gali susidaryti įspūdis, kad tokio pavidalo zakristija čia stovėjo nuo Rosochackių laikų. Sėkmingą ir greitą statybą lėmė klebono atradimas – jauni vyrai, kurie ėmėsi šio darbo ir jį atliko kaip seni prityrę meistrai. Toks įspūdis, lyg ši lauko akmenų zakristija kartu su bažnyčia čia būtų stovėjusi ištisus amžius...

Iškilmingas šv. Mišias atnašauja kun. dr. Robertas Rumšas

JAUNIMO PUSLAPIS

efoto.lt nuotr.

JONINIŲ
NAKTIS

Kazys Bradūnas

Į tą girią – ąžuolyną –
Krito žvaigždės visą naktį,
Šiltą naktį krito žvaigždės.
O į Nemuną, į gilų
Žolynai drėgni nuskendo...
Tegu žiedus neša upė –
Bus gana dirvonų tvaiko.
Tegu gęsta šviesios žvaigždės
Bus tamsesnės žemės akys.

JONINĖS

Judita Vaičiūnaitė

Senutė balta skarele
su rugiagėlių puokštėmis
ant gatvės kampo,
sustingus sankryžos tvankoj ir šurmuly –
kaip kvepia vasara
viskam
po saule atverta širdis,
rugių šnarėjimas,
gėlėj išlaikęs dvasią,
mašinų juodas dvokas,
braškėmis iš pravirų langų
tau kvepia vasara,
ir spiečiai širšių, saulėtų vabzdžių,
ir nykuma, kuri tave apniks,
ir šitas tamsiai mėlynas laukinis
rugiagėlių numestas vainikas.

Trumpiausią naktį

GUSTĖ BAČIULYTĖ

Stovėjau užvertusi galvą, pirmosios žvaigždės dar tik žiebėsi tamsėjančiame danguje. Už manęs stūksojo niaurus, senas miškas, o priešais plytėjo žydinčios pievos. Kažkas krebžtelėjo girioje, suūkė pelėda, man pro kojas šmurštelėjo pelė, o tada viskas nutilo. Nusipurčiau – šiąnakt vėsu, – patraukiau tolyn per kalvotą vietovę, nakties tylą trikdė tik svirplių čirškimas, kuris maloniai glostė ausis. Ištiesus ranką perbraukiau per švelnias, aukščiau kelių siekiančias smilgas ir, nosį sukutenus žiedadulkėms, nusičiaudėjau. Man patinka naktis su savo garsais, savo paslaptimis bei norais. Kiekvieną kartą gęstant dienos išeinu iš savo mažičio rąstinio namelio girios tankmėje ir išlendu į pamiškę. Dažniausiai tik išiziebus paskutinėms žvaigždėms pajudu toliau. Tačiau šįkart negaliu laukti, kol sušvis pačios mažiausios žvaigždėlės, trumpiausią mūsų naktį reikia nemažai ką nuveikti.

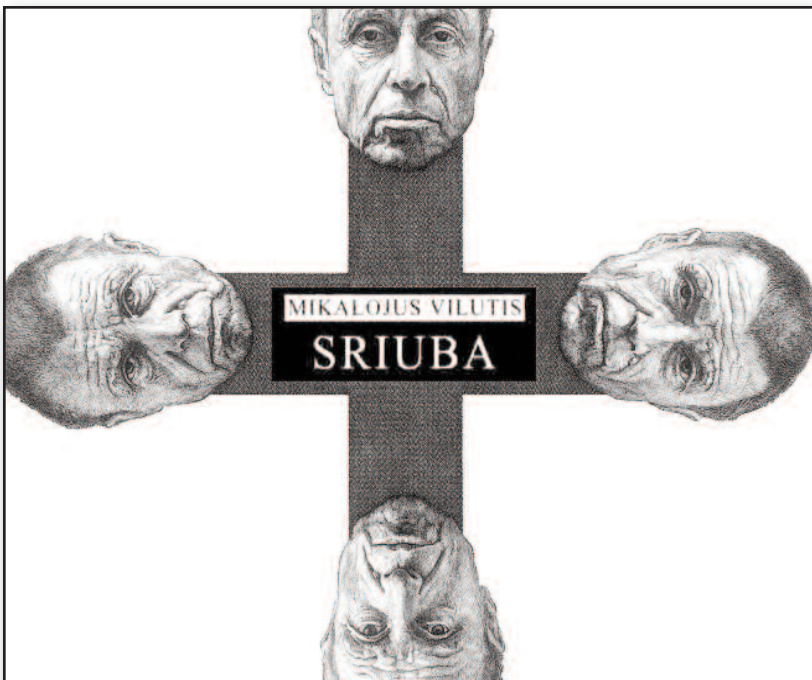
Pasilenkiau ir nuskyčiau porą mažiųjų žolelių. Tolumoje stūksojo galingas tamsus medis, patraukiau link jo. Nuo rasos sudrėkintų smilgų perslapo mano suknelės apačia, bet man tai nerūpėjo. Pasiekiau tamsųjį medį ir pritūpiau, taip ir maniau, tarp jo šaknų želte žėlė mažutės gelytės geltonomis galvutėmis. Ant jų mėnesienoj spindėjo apvalūs rasos lašeliai. Pasikėliau prijuostės skreitą ir prikroviau ten nemažą pluoštą geltonų augaliukų. Pakilau ir patraukiau pievomis tolyn, šen bei ten stabtelėdama ir nusiskindama kokį žolyną ar gėlę.

Vidurnakčio tylą perskrodė prabudusio paukščio nusistebėjimas tamsiu nakties apdaru, jis pakilo į orą ir, sužavėtas nakties grožio, nuskrido pasveikinti žvaigždžių. Stebėjau jį, tačiau jis greitai prapuolė tirštame, visa gaubiančiame rūke. Galbūt man naktis patinka todėl, kad tai – nepažintas, nenusipėjamas pasaulis, kiekvienąsyk viskas būna vis kitaip...

Staiga aplink mane plykstelėjo ugnys, iš tamsos išniro pikti žmonių veidai bei jų savininkai, nešini deglais ir šakėmis. Aš atsidūriau spąstuose... Minia sušniokstė, iš visų pusių aidėjo įtūžę balsai:

– Ragana!
– Ant laužo ją!
Užsimerkiau. Ne! Ne! To negali būti! Aš juk taip stengiausi! Gal tai tik sapnas? Dieve, duok, kad tai tebūtų siaubingas košmaras! Aš juk niekam nepakenkiau... Atvėriau akis ir mano rankos bejėgiškai nusviro, paleisdamos prijuostės kraštą. Visi žolynai išbiro ant žemės, o pikti kaimiečiai tebespoksojo ir glaudžiu būriu artėjo link manęs. Jų veiduose degė medžioklės azartas, kuris galėjo reikšti tik vieną – mano mirties nuosprendį... Staiga iš kaimelio pusės atsklido riksmas:
– Vilkai! Vilkai tarp avių!
Atrodė, kad žmonės mane pamiršo, visi apsisuko ir nuskubėjo kaimelio link. Likus viena parklupau ant kelių ir pakėliau ašarotas akis į žvaigždėm nusagstytą nakties dangų:
– Ačiū, – sušnibždėjau. – Ačiū tau.
Greitai susirinkau žolynus atgal į prijuostę ir nubėgau namo, reikia paskubėti, netruks ilgai, kol kaimiečiai suras mano kreivą nameliūkštį ir padegs jį iš visų keturių pusių. Grįžus namo, numėčiau prijuostę su vaistažolėmis ant stalo ir, išsitraukusi kuprinę, pradėjau krautis būtiniausius daiktus. Pro pravirą langą įslinko sidabrinis mėnesienos spindulys ir, nuslydęs grindimis, sustojo prie mano nuo rasos sušlapusio batuko. Nusėdėjau spindulį iki lango ir tuomet pravirkau.
Lauke mažičiame miško ežerėly sukosi gražiausias mano kada nors matytas mėnesienos ir žvaigždžių atspindžių šokis. Aš dėkinga, kad galėjau dar kartą išvysti tokį grožį, tačiau aš nebepatinka daugiau bėgti ir palikti tokias nepakartojamas vietas kaip ši. Atsisėdau ant palangės ir apkabinusi kelius sukūčkiojau. Apgailestavau dėl žmonių nesupratingumo ir baimės judėti į priekį, priimti kažką naujo, nepažįstamo. Kodėl, jei renku žoleles naktį, reikia mane laikyti ragana?
Namelį palikau auštant. Išėjusi iš girios pakilau į vieną iš aukštesnių kalvų ir atsigrėjau atgal. Rytėjančiame danguje virš miško kilo tiršti dūmų tumulai. Man suspaudė širdį ir akyse sužvilgo ašaros. Nebėra mano mažiųjų trobelės, o žmonės ir vėl atsisakė galimybės tobulėti ir liko įsikibę savo siauručių pažiūrų. Nūsukau ir pradėjau leisti nuo kalvos – reikia palikti tai, kas jau praėity, ir gyventi toliau... □

NAUJOS KNYGOS

Mikalojus Povilas Vilutis.

Sriuba. Esė. –Vilnius, Tyto alba, 2014

RENATA ŠERELYTĖ

Kai visi gudrūs žaidimai su žodžiais, vadinami literatūriniais eksperimentais, skirtais lavinti protui, pabosta, o gražūs filosofavimai (skirti tam pačiam tikslui) – irgi, tokią knygą kaip „Sriuba” į rankas imi su nepasitikėjimu. O ką, jeigu ir čia tas pats? Autorius neabejotinai filosofuoja – tai matyti iš pačios tekstų struktūros: vidinis monologas perkertamas trumpelių ištarių (pvz., „Gyvenimas – blogis. Štai, ką sužinojau gyvendamas. – Išgerk degtinės ir sužinosi, kad gyvenimas – gėris. – Sužinosiu, kad degtinė yra gėris”, 46 p.). Bet paskui toji filosofija ir intensyvūs vidiniai monologai ne tik kad nebegąsdina, bet ima džiuginti. O trumpos ištartos labai prasmingai sustruktūruoja tekstą, jos, sakyčiau, lyg kokie rėmeliai paveikslėliams, suteikiantys tekstui saiko ir elegancijos, o taip pat ir savotiškos bravūros.

Ačiū Dievui, kad „Sriuba” – viena iš knygų, reabilituojančių tokius žodžius ir sąvokas kaip „proto mankšta”, „proto lavinimas”, kurie iš esmės yra baisūs, nes siejasi su sporto sale ir tokiais siaubingais įrenginiais, kaip gimnastikos ožys, lipiti skirta virvė ar kartelė šuoliams į aukštį. Vilutis savo esė įrodo, kad mąstymas nebūtinai susijęs su kankinimuisi ir troškimu žūtibūt peršokti kiek įmanoma aukščiau, kaip kad mums, lietuviams, dažnai atrodo. Autoriaus prisipažinimas „noriu būti senas ir durnas” yra ne tik visiškai nuoširdus, bet ir pateisinamas. Štai kodėl jis nori toks būti – „Kad žinočiau. Kad nereikėtų galvoti, kad galėčiau ramiai negyventi. Galvojimas – blogis. Gyvenimas – blogis. Tie, kurie žino, negyvena. Jiems pasisekė”. (Šie žodžiai tokie svarbūs, kad atspausdinti ant knygos nugarėlės).

„Sriuba” žavi tuo, kad autorius nesistengia nei mokyti, nei auklėti kitų, nei atrodyti už kitus geresnis, nei kentėti taurios kančios, kuri kiekvienam, norinčiam būti už kitus geresniu, yra tiesiog privaloma. (Nes tai suteikia kančiai romantikos, kurios niekada nesuteiks, pavyzdžiui, penkios minutės tikro dantų skausmo). Dvasinė martirologija, kurią visi kažkodėl įsivaizduoja kaip taurų dalyką – mūsų tautos nacionalinis bruožas ir vertybė, nors galbūt kur kas geriau būtų, jei tokiu taptų dantų skausmas. Visi bent žinotų, kas tai yra.

O kas gi yra mąstymas? Kodėl lietuviui jis toks svetimas, šaltas ir nemalonus? Kodėl, užsiminus apie mąstymą, intelektą, kultūrą, visi normalūs žmonės nejaukiai nutyla ir nuleidžia akis, lyg būtų pasakyta kas nepadoraus?.. Kodėl kaip nacionalinio charakterio bruožas pabrėžiamas lietuvių darbštumas, taupumas ir sugebėjimas pigiai apsipirkti Lenkijos prekybos centruose, o štai mąstymas įsivaizduojamas kaip tuščias laiko leidimas?.. Apie tai rašo ir Vilutis: „Už-eik rytoj. – Ne, neužėisiu. Rytoj aš mąstysiu. – Ty-

čiojies iš manęs? Aš pasipiktinęs”. Vilutis pasitaiso – rašo kitaip: „Už-eik rytoj. – Ne, neužėisiu. Eisiu į turgų, pirksiu trašų už tris litus, trėšiu žemę ir užauginsiu morką, kuri kainuos du litus. – Suprantu. Svari priežastis. Pelnei mano pagarbą. Gyveni prasmingai” (53 p.). Išvadas, kas yra prasminga, skaitytojas turi pasidaryti pats. Tai vienas neabejotinų knygos pliusų.

Kitas nacionalinis mūsų tautos bruožas – taurumas ir pasiaukojimas. Vilutis, kaip tikras lietuvis, savo knygoje jam skiria nemažai dėmesio. „Gyvenau taurų gyvenimą – ne savo, kitų laimei. Aš mirštu laimingas”. – Tai kodėl sakai „Aš laimingas?” Kodėl nesakai „Laimingi tie, kurių laimei aš gyvenau”? (69 p.). Kad toks iš pažiūros taurus ir nesavanaudiškas dalykas kaip gy-

venimas dėl kitų gali virsti karikatūrišku ir slepiančiu, savo „Kipšo laiškuose” rašė C. S. Lewisas; anot jo, jeigu tik koks nors žmogus skelbiasi gyveną ir aukojąsis dėl kitų, pažvelkite į tuos, dėl kurių jis tai daro, ir pamatysite, kokie jie užguiti ir nelaimingi. Bet nedrįsta išsizioti: juk aukojimasis dėl kitų toks taurus...

Kita vertus, Vilutis nėra nei moralistas, nei cinikas. Štai pavyzdys: „Televizijos žvaigždė gražuolė sakė, kad žemiškosios gėrybės jai nerūpi. Jai rūpi

tik dvasinės. Vis dėlto ji niekuomet netekėtų už nevykčio, kursį neturi prabangios mašinos” (69 p.). Vilutis nepuola smerkti televizijos žvaigždės arba šmaikščiai pasityčioti, kaip kad būtų madinga, tačiau stengiasi ją suprasti („O kaip aš gyvenčiau ir galvočiau, jeigu būčiau televizijos žvaigždė gražuolė?”) ir iškelti šitą neabejotinai svarbų vertybių klausimą iki egzistencinio lygio. Ir tada jau patys skaitytojai turi suprasti, kai kurie gal ir nenorom, kad ir žvaigždės turi dvasinių vertybių, tokių kaip pasitikėjimas savimi, optimizmas, pozityvus mąstymas ir saikinga tuštybė, patenkinama labdaros akcijų.

O kadangi „Sriuba”, šiaip ar taip, susijusi su kulinarija, prisiminiau pozityvią poniją, kuri viename tinklaraštyje pareiškė, kad geras maistas jai toks svarbus, kad ji puotautų net pragare. Vargšė ponija, ji turbūt nei Dantės, nei Miltono neskaitė, bet netgi ją dabar už tai smerksi?.. Reikėtų tiesiog ją suprasti, kaip kad daro Vilutis – o ką aš sakyčiau, būdama tos ponios vietoj? Kad pragaras – ne restoranas, o velniai – ne oficiančiai? Aišku, kad ne. Aš džiaugčiausi, kad mūsų gyvenimas ir mąstymas tiek patobulėjo, jog galime savo pozityvų vartotojo mąstymą primesti net pragarui (dangui – kažkodėl sunkiau).

Jeigu pragaras būtų restoranas, kaip ta ponija vaizduojasi, tai jame galėtų kaboti užrašas – „Sakoma, patys nelaimingiausi žmonės yra tie, kurie mąsto” (43 p.). Ir visi pragaro klientai labai džiaugtųsi, kad išvengė tokių nemalonių asmenų draugijos – juk geras maistas ir linksma kompanija kur kas svarbiau.

Literatūra ir menas, 2015 birželio 12 d.

MIKALOJUS VILUTIS

SRIUBA

Ištrauka iš esė knygos

Mirtis žmogų atveria visur esančiam pasaulio grožiui. Ant žemės gulinčio šiaudelio grožiui. Tapytojas Algimantas Švėgžda, pabuvojęs labai arti mirties, pamatė, koks gražus yra šiaudelis. Tik tada jis sukūrė geriausius savo kūrinius. Sukūrė nieko nekurdamas, tik paįsydamas šiaudelį, kokį jį Dievas padarė. Tik nepūvantį. Nemirtingą šiaudelį nupaišė. Nieko nekurdamas, amžinybę sukūrė. Sustabdė *akimirką žavingą*.

Tiesos, kurias rašau, yra iš pasaulio, ne mano jos. Skaitau mažai. Skaitinėju. Nenoriu proto skolintis. Atverčiu protingą knygą, perskaitau protingą mintį, bet neskaitau aiškinimo. Pats bandau išsiaiškinti. Iš tų aiškinimų vieną knygą jau parašiau. Pavadinau ją „Tortu”. Tortai susiję su šviesiausiais mano gyvenimo prisiminimais. Mano vaikystėje jie buvo saldūs ir gražūs, išpuošti rožėmis ir lelijomis. Šlapi. Daug skystimo juose buvo. Tai jie suformavo mano skonį, grožio supratimą ir gyvenimo tikslus. Ir svajones. Stengiausi, kad ir mano knyga būtų panaši į vaikystės tortus. Kad būtų tokia pat puošni, saldi ir lengvai virškinama. Gal man ir pavyko. Gal. Dvi mergaitės mokinės – Grita ir Roberta – ruošėsi gerti šampaną. Ant stalo gulėjo mano „Tortas”. Mergaitės arvertė knygą, ėmė skaitinėti ir perskaitė iki galo. Net šampaną užmiršo. Sakė, kad labai juokingi rašinėliai, bet juose yra ir filosofijos. Kai žmogus juokiasi, jis lai-

mingas. Knygelė nors trumpam padėjo mergaitėms pasiekti gyvenimo tikslą – laimę. Ir dar. Mergaitės ne šampaną gėrė, o filosofiją skaitė. Filosofijos pergalė prieš šampaną. Kas patikėtų?

Labai mėgstu plojimus. Man visą laiką norisi įrodinėti sau, kad esu vertingas. Manau, jeigu man ploja, vadinasi, aš plojimų vertas.

Aš pats tai labai abejoju.

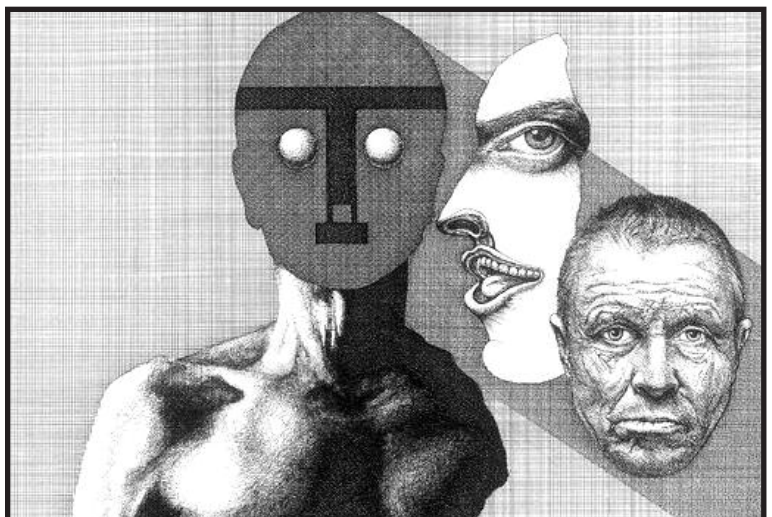
Paplojo man už „Tortą”. Paskui plojimai nutilo ir man pasidarė liūdna. Iš to liūdesio dabar verdu sriubą. Ir iš mintelių. Taip ir pavadinau savo antrą knygą – „Sriuba”. Dvi žmonos gastronome nusiperka tų pačių visiems žinomų produktų ir iš jų išverda dvi skirtingo skonio sriubas savo vyrams. Taip ir aš. Mano virtuvėje virtos visiems žinomis mintys. Gal kiek kitokio skonio. Taigi.

– Mikalojau, tu dar gyvas?! Ką veiki?

– Paveikslėlius paišau ir galvoju, kas yra ir ko nėra. Kuo daugiau galvoju, tuo mažiau suprantu, arba tuo daugiau suprantu, kad kas yra ir ko nėra, ne man suprasti.

– Ne pirmas tą sakai.

– Ne pirmas tą sakau. Bet ne todėl, kad girdėjau kitų sakymus. Pats tuo įsitikinau. O tai visai kas kita. Reikia labai daug galvoti, kad nieko nesuprastum.

Mikalojaus Vilučio piešinys

Art Deco mada 1918–1939.

Iš Aleksandro Vasiljevo rinkinių

EMANUELIS KATILIUS

KOLORADO VABALAS

Apsakymas

Tęsinys. Pradžia 2015 m. birželio 13 d. „Kultūroje“

III

Birželio mėnuo

Jau daugiau kaip pusė mėnesio, kai gyvenu instituto vasaros bazėj, Pavilny. Nudegiau kaip arabas, net oda nusilupo. Esu velniškai patenkintas tokiu gyvenimu: puikios apylinkės, įdomus darbas, linksma kompanija. Vakaraus susirenkam pas mergaites, verandoj, ateina Gerasimas su akordeonu, ir tada pasidaro visai linksma ir įdomu gyvent ant svieto. Aš šiek tiek pramokau šokt – Ritos dėka.

Mudu jau keletąkart vaikštinėjom vienu du ir, prisipažįstu, kiekvienąkart aš jaučiu vis didesnę malonumą. Tai pirma mano sutikta mergina, su kuria galima kalbėt taip daug, taip plačiai, taip nuoširdžiai – ir tikėtis supratimo, užuojautos, nuoširdaus atvirumo. Vis labiau įsitikinu, kad ji labai protinga mergaitė ir, nors ji daug juokiasi ir atrodo lengvabūdė, bet moka ir labai rimtai pakalbėt – ne tik rimtai, bet ir protingai! Jos pažiūros į kai kuriuos gyvenimo klausimus iš pradžių mane juokino, dabar gi jau pradėdu suprast ją. Su manim ji atvira ligi naivumo ir kalba apie tokius dalykus ir taip paprastai, kad negali žmogus nejaust jai simpatijos arba net ir daugiau...

Ji man net papasakojo, kaip ji bijo ištekėt, kaip baisiai vaizduojasi savo vyrą, ir kad jai atrodo, jog pirmą vestuvių naktį, pamačius vyrą apatiniais baltiniais, ji stačiai šoks pro langą ir bėgs atgal pas mamą... Aš, žinoma, ko nenumiriau iš juoko, klausydamas tokių siaubingų istorijų ir dabar stengiuosi ją įtikint, kad būsimo vyro jai neteks bijotis...

IV

Bėga dienos, bėga viena paskui kitą žąsele: tai linksmos, saulėtos, šviesios, tai apsiniaukusios, debesuotos, rūščios... Pliaupia lietūs, žlegina stogo skardą vėjai, paskui debesys išsisklaido ir vėl plieskia kaitri vasaros saulė. Bet visa tai praeina pro mane, manęs beveik neliečia ir nejaudina, nes mano mintys užimtos kitkuo ir priešais mano sielos žvilgsnį vis dažniau iškyla švelnus Ritos veidelis.

Kas iš visų gamtos grožybių, jeigu šalia tavęs

nėra draugo, kuris pasidalytų pasigėrėjimu ir nuostaba? Ko verti visi tavo pasisėkimai, jeigu negali niekam pasipasakot apie tai, kaip kovojai dėl jų, kaip laukei, kad tave įvertintų, pagirtų, paskatintų atviras, nuoširdus žvilgsnis, spinduliuojanti draugo šypsena?..

Kokia puiki draugė Rita! Negalima aprašyt visa tai, ką mudu su ja kalbam vaikštinėdami Pavilnio pakalnėm, o dar sunkiau būtų aprašyt tai, ką kalba mudviejų žvilgsniai, kai susėdę pamiškėj piešiam eskizus.

Dabar įsitikinau, koks teisingas yra posakis: vyrai valdo pasaulį, bet vyrus valdo moterys. Viena mažutė, miniatiūrinė moterytė – Rita – padarė tai, ko niekas kitas nebūtų galėjęs padaryt... Vieniuo žodžiu, atsitiko štai kas: institutas, kaip paprastai, suarošė kasmetinę ekskursiją į Leningradą, bet geriausi I kurso studentai – Edis, Romas ir aš – į važiuojančiųjų sąrašą nepakliuvom... Žinoma, visi labai nustebo. Tikėjomės, kad sudarydami sąrašus – mat institutas siunčia tik 20 žmonių, o norinčių yra trigubai daugiau – vadovausis semestro pažymiais. Bet pasirodo, kad ne. Sąrašą sudarinėjo marksizmo dėstytojas. Didžiausias jo draugas – vienas subjektas iš architektūros pirmo kurso, plėšrios mongoliškos fizionomijos. Tas subjektas mirtinai įsimylėjęs (kaip ir daugelis kitų), Ritą ir, matyt, nusprendė, kad ji per daug jau draugauja su „tais trim vyrukais“. Taigi, jis ir nutarė „izoliuot“ ją nuo mūsų įtakos, o marksizmo dėstytojas mielu noru sutiko jam padėt...

Kai institute buvo diplominių darbų gynimas ir mes visi iš bazės suvažiavom į Vilnių, Rita kalbėjosi su marksistu: ji norėjo kaip nors išsiaiškint priežastis – kodėl gi tik mūsų trijų neleido. Ji net siūlė užrašyt mus jos vieton – ji nevažiuosianti, bet jai stačiai gėda, kad geriausi studentai paliekami. Tačiau, nors ji visuomet ir visur išgaudavo tai, ko prašydavo, šįkart nepavyko išpešti daugiau, kaip tik nieko nereiškiantį „pažiūrėsim“...

Beliko viena – grįžt į bazę ir dirbt toliau, nes niekas mums pagalbėt nebegali.

V

Geriausias susisiekimo būdas tarp Vilniaus ir bazės – važinėti ant traukinio laiptelių: vagonuose tvanku, karšta, o čia pučia vėjelis, be to, žmogus jaučti „moralinį“ pasitenkinimą, žinodamas, kad apmo-

vei „vlastis“ ir sutaupė du rublius.

Nuo Pavilnio stotelės iki bazės dar apie kilometrą kelio. Kai nušokę nuo traukinio laiptelių takeliu žingsniavom namo, Rita bandė mane prikalbėt, kad važiuočiau į Leningradą be leidimo ir be bilieto, paskui pareiškė, kad ir jai pačiai visai nesinori važiuot.

Mano perspektyvos visai nekokios: Ritai išvažiavus bazėj bus nuobodu ir liūdna. Aš taip pripratau prie jos, kad stačiai neįsivaizduoju, kaip reikės praleist laiką vienam...

Popiet pasiėmiau fotoaparata ir nuėjau pas mergaites. Rita gulėjo, bet aš ją išjudinau:

– Einam, noriu tave nufotkint.

Ji dar šiek tiek pasispyriojo, bet atsikėlė ir mudu išėjom ieškot „gražaus fono“.

Beklajodami atsidūrėm ties Vilnele, netoli sugriauto popieriaus fabriko. Nuo status skardžio matėsi tolimi, saulės nušviesti horizontai. Padarėm keletą nuotraukų, paskui susėdom pakriūtėj ir ėmė šnekučiuotis.

Rita piešė, o aš sėdėjau, pasidėjęs galvą ant jos kelių ir svajojau. Man buvo gera taip sėdėt, jaučiau, kad ir jai nėra nemalonu.

– Kaip bus tuščia, kai tu išvažiuosi, – atsidūsau aš.

– Turbūt tik tris dienas... – atsakė ji, taip pat atsidusdama. – O paskui viskas praeis...

– O jeigu nepraeis?

– Praeis... Juk tu nemyli manęs, tai tik paprastas mažas flirtas...

– Tu netiki, kad aš mirtinai įsimylėjęs? – juokiausi aš. – Tuoju tau prisipažinsiu.

– Kaip paprastai – visom kalbom? – šypsojosi ji.

– Na, pradėk angliskai: I love you...

Aš uždėjau savo ranką jai ant peties ir pasukau ją į save:

– Tu manai, kad tai jau taip sunku?.. Žiūrėk man į akis!

Ji žvilgtelėjo į mane, bet sutikusi mano žvilgsnį, nulenkę galvutę.

– Na, žiūrėk gi į akis!.. – reikalavau. – Žiūrėk!

– Jau pažiūrėjau, – teisinosi ji, bet, vis dėlto, pakėlė galvą.

– Aš myliu tave! – tyliai ištariau ir pasilenkiau prie jos. Ji susigūžė, kaip išgąsdinta paukštytė, bet aš vis tiek pabučiavau ją į veidelį...

Kaip ji paraudo!..

Užsidengė veidą rankomis ir stengėsi dėtis supykusia:

– Eik šalin!

Bet mačiau, kad ji nei kiek nepikta...

– Na, matai, Rita, juk tai visai nebaisu...

– Tai bent *nachalas*! – pro juokus piktinosi ji. –

Ir dar žiūri tiesiai į akis!

– Ko gi man gėdytis?..

Ir mudu juokėmės.

– Žinai, – sako ji, – jeigu visi, kurie prisipažino mane mylį, būtų mane bučiavę...

– Ką gi, mano prisipažinimas bent skiriasi iš kitų...

Ir mes vėl kvatojomės.

– Tu sakei, – šypsojausi aš, – kad fotografuotis reikia tokioj vietoj, kuri būtų susijusi su atsiminimais. Dabar, manau, jų jau bus...

– Ak, štai tu koks! Vadinasi, tu ne iš tyros širdies visa tai...

– O tu tuoju darai išvadas, – piktinausi aš, – ir vis ne tokias kaip reikia...

Vakaras. Jai pasidarė šalta ir mudu, susikibę rankom – kaip vaikai, bėgom namo į bazę.

Horizonte skendo paraudusi saulė.

Mano svajonių mergaitė

Išdidžiai iškėlus galvą ėjo,
Akyse – liepsnojanti jaunystė.
Kas žingsniuot kartu su ja suspėjat?
Kas audringą viesulą pavysit?

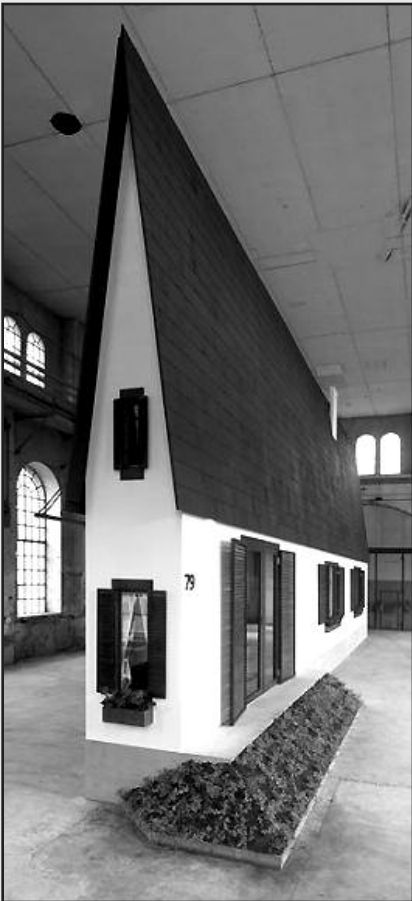
Daugelis norėjo vytis, gaudyt,
Savo ilgą gobšią ranką tiesti,
Bet ne jums su vėtra rungtyniauti,
Ir ne jums kaitri liepsna paliesti!

Man skirta mergaitė viesulo kasomis,
Man skirta puikioji vasaros dukra,
Tartum išsapnuota rytmečio svajonė
Pas mane ateina, kaip šviesi aušra.

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

Birželio 11 d. Šiuolaikinio meno centre Vilniuje pasaulinio garso austrų menininkas Erwinas Wurmas pristatė skulptūrinį objektą „Siauras namas“, sukurta pagal menininko vaikystės namų prototipą. Tai natūralaus dydžio namas, tipinis pokario Austrijos priemiesčių architektūros statinys su visiškai atkurtu interjeru, tik suspaustas iki 1 m pločio ir šįkart paverstas neįprastu kampu. „Parodyti kasdienybę kitokiu rakursu“ – tai vienas iš menininko moto, kurį jis įgyvendina nuolat mesdamas iššūkį įprastinėms skulptūros sampratomis. Savo darbams Wurmas dažnai pasitelkia objektus iš kasdienės aplinkos – drabužius, automobilius, namus ir pakeičia jų mastelį, proporcijas, apimtis. Iš pažiūros humoristiškai transformuoti daiktai virsta kritiniais visuomenės vertybių komentarais, socialinio konteksto metaforomis.

Birželio 13 d. Humboldtų universitete Berlyne surengta tradicinė „Ilgoji mokslų naktis“, kurios metu pristatyta ir lietuvių kalba. „Ilgosios mokslų nakties“, kuri atvira visiems Berlyno gyventojams ir miesto svečiams, metu vyko jau tradiciniais tapę užsienio kalbų kursai, kurių programoje šiais metais pirmą kartą kalbų mylėtojams ne tik pristatyta lietuvių kalba, tačiau suteikta galimybė jos truputį išmokti. Šeštadieninės Berlyno lietuvių mokyklėlės mokytoja Jurgita Kuolaitė bei vizituojanti Berlyno Humboldtų universiteto lietuvių kalbos profesorė habil. dr. Christiane Schiller besidominčius supažindino su mūsų kalba, pasakojo apie jos istoriją ir išskirtinumą.

Birželio 10 d. Kijevo akademiniame teatre „Koleso“ prasidėjo XVII tarptautinis monospektaklių festivalis „Vidlunnya“. Festivalį pradėjo lietuvių aktorės Augustės Pociūtės monospektaklis „Sudie, derintojau!“ pagal V. Levanovo pjesę, kurią režisavo Nerijus Gedminas iš VŠĮ „Laisvasis teatras“ Klaipėdoje. Jau na aktorė, dar studijuojanti Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, savo nuosirdžiu, tikrovišku ir ekspresyviu šiuolaikinės Lolitos istorijos perteikimu pakeirėjo Ukrainos ir užsienio šalių teatro meno specialistus bei žiūrovus, kurie po spektaklio ilgai dar nepaleido aktorės nuo scenos. Tolimesnėje festivalio programoje parodyta 12 monospektaklių iš Austrijos, Prancūzijos bei Ukrainos. Festivalio metu vyko aktorių ir režisierių kūrybinės dirbtuvės, susitikimai.

Sekminės Bobriškėse

Atkelta iš 4 psl.

Atjaunėjusi senoji Bobriškių bažnyčia

Kas papuoš mano margą seklyčią/ Prieš Sekmines šakomis beržų/ Juk tu laimę gali rasti šičia/ Tėviškėlėj manoj taip gražu... Tai pokario Lietuvos kaimo jaunimo dainos fragmentas. Jis suskamba atminty iš mano vaikystės, nes romansai gegužės vakarais plaukdavo ore lyg vilnys, kai jaunimas dar mokėjo garbinti Švč. Mergelę Mariją ir Tėvynę, vėliau sovietinių okupantų nuklumpintą į penkiasdešimties metų nutilimo liūną. Sekminių beržų šakomis šiemet buvo išpuošta Bobriškių bažnyčia, jaunimas, kurio buvo čia kaip niekada daug, dalijo jas tikintiesiems. Dalijimosi vienu su kitais ceremonija tapo ir pašventinimo, ir brolybės aktu, bažnyčios erdvė šnarėjo virpančių liaunų lapelių čezesiu.

Šalia gyvenimo vargais ir supuliais užgrūdintų kaimo senolių sėdėjo arba stovėjo didžiūnai (tai senovinis žodis, bet jis tinka mūsų laikų turtin-giesiems) iš sostinės ar kitų miestų. Mišiose dalyvavo ir abu Varėnos merai: penkias kadencijas atbuvęs Vidas Mikalauskas bei dar tik besipratinantis prie mero kėdės Algis Kašėta. Dalyvavo verslininkai mecenatai, paremiantys gražias ir kilnias kunigo Pranciškaus iniciatyvas. Dalyvavo statybininkai, taip idealiai surentę prie bažnyčios akmeninę zakristiją, kad istorijos nežinantis pakeleivis palaikytų šiuos abu pastatus vienmečiais, t. y. siekiančiais XVIII amžiaus vidurį, kai dvarininkai Rosochackiai 1838 metais kapinių koplyčią perstatė į klasicizmo bruožais išsiskiriančią nedidukę ir jaukią bažnyčią.

Jau antrą kartą stebėjau, kaip Bobriškių Sekminių Mišiose gieda primarijus tenoras Virgilijus Noreika, darniai sutardamas su vargonininku Antanu Laugaliu. Gieda, o po Mišių ir dainuoja taip, kad vibruoja ne tik oras, bet ir klausytojų širdys. O naujutėlio altorinio vitražo Sekminių apaštalai kartu su Dievo Motina virpa apimti ekstazės, nes Dievo ugnis liejasi ant jų galvų. Šis vitražas – vienas subtiliausių Vytauto Švarlio darbų, tikrai įkvėptas Šventosios dvasios.

Virgilijus Noreika tarsi atjaunėja Bobriškėse. Gal jį maitina šios dzūkų žemės pušynų ir žolynų aromatai, gal pagarbūs ir įdėmūs klausytojai – nu-

ščiuvę ir nušvitę, gaudydami muzikos garsus Dangopi pakylėtomis savo sielomis. Jam pritaria vargonininkas Antanas Laugalys, po ilgų darbo metų kitose vietose radęs ramų užutekį šioje teritorijoje, kurią juosia pro šalį tekanti Varėnė ir supa tamszalė miškų bendrija. O kur dar šaunusis Bobriškių bažnytinis moterų choras! Kiek daug sukaupta tose jų giedamose melodijose pareigos jausmo, meilės ir adoracijos... Ši trijulė – solistas, vargonininkas ir choras – tauriai įsiterpę į kunigo, Merkinės dekaną, bažnytinės teisės daktaro Roberto Rumšo, laikancio iškilmingas Mišias, pakylėtą ir palaimingą maldą, prasmingą pamokslą... Žmonių sausakimša bažnyčia, rodos, nė nekėpavo – taip ekstaziškai buvo atliekama pamaldų apeiga.

Pasibaigus Mišioms vyko dar viena ceremonija, kurią savo fotoaparatuose įamžino Vytautas Daraškevičius ir Rūta Averkienė. Kunigas Pranciškus supažindino savo tikinčiuosius ir šventės svečius ne tik su ką tik pašventinta Bobriškių Sekminių vėliava. Jo iniciatyva šiais metais buvo įsteigti apdovanojimai – Bobriškių Sekminių žvaigždės. Tai savotiški pagarbos ženmenys, teikiami labiausiai nusipelnusiems Bobriškių bažnyčios rėmėjams – mecenatams, statytojams, menininkams.

Sekminių žvaigždės yra dvejopos: didžiosios ir mažosios. Didžiosiomis už nuopelnus šiemet buvo pagerbti menininkai – Virgilijus Noreika, Brunonas Bakaitis, Vytautas Švarlys. Taip pat mecenatai, daug širdies įdėję, kad Bobriškių bažnyčia per trumpą laiką pasipuoštų nauju zakristijos priestatu. Tie mecenatai – Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius Jonas Milius ir verslininkai Vidmantas Budrikis bei Rimutis Gumuliauskas. O mažąsias Žvaigždes bei diplomus gavo statybininkai, tiek daug triūso ir širdies įdėję, kad Bobriškės praturtėtų dar vienu architektūriniu akcentu. Buvo apdovanoti ir kiti Bobriškių statytojų pagalbininkai, rėmėjai, gerbėjai bei svečiai. Reikia manyti, kad apdovanojimai Sekminių žvaigždėmis taps gražia tradicija.

Sekminių metas, kai žemė ir dangus mums siūnia daug šviesos. Visą birželį iki Joninių – ir net iki Petrinių – ta šviesa lydės kiekvieną, kurio širdis atvira pasauliui. Ir sau... □